

интонирана и правремена повратна информација. Бројчана оцена је само квантитативно (и недовољно информативно) мерило ученикових компетенција, те је важно да буде пропраћена коментарима и смерницама који ће указати на даља места развоја. У том смислу, кључна је улога формативне евалуације која садржи корисне повратне информације, како за ученика, тако и за наставника, и то: а) информативну (о јаче/слабије развијеним компетенцијама); б) евалуативну (према унапред утврђеном објективном критеријуму); в) инструктивну (предлози за даље унапређивање компетенција) и г) мотивациону (охрабривање и подстицање). Квалитетна формативна евалуација развија компетенцију за учење и подстиче саморегулацију ученика.

Током целе школске године, при вредновању треба да се надупуњују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује функције у реченици, схвата и повезује односе у реченици, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик распознаје латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **елемената цивилизације**, од сваког ученика се очекује да наводи речи у њиховим речничким облицима и да им приписује одговарајућа значења. Вокабулар је веома важан елемент у учењу латинског језика, који осим што показује напредак ученика у усвајању све већег опуса речи, њиме се прати и напредак у разумевању, превођењу и интерпретацији текста.

При вредновању усвојености **елемената цивилизације**, осим познавања програмом предвиђених садржаја треба нарочито узимати у обзир интересовање, радозналост и креативност које ученик испољава.

За писмене провере знања

Писменим проверама знања процењује се разумевање језика и разумевање текста на коме се испитују језичка/лексичка знања.

У **писмене провере знања** убрјају се два писмена задатка (по један у сваком полугодишту) и контролни задаци.

ИСТОРИЈА

Циљ наставе и учења историје јесте да ученик унапреди знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света и његових историјских корена, развија критичко мишљење, историјску свест и истраживачке вештине као предуслов неговања личног идентитета, националног и других колективних идентитета, интеркултуралности, одговорног односа према културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Стандарди образовних постигнућа за крај средњег образовања и васпитања

<p>Општа предметна компетенција (ОПК) Учењем историје ученици обогатењу постојећа и стичу нова знања о прошлости, унапређују аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Ученицима се кроз наставу историје омогућава разумевање и примена метода историјске науке уз одговорно коришћење различитих информационо-комуникационих технологија у самосталном или групном истраживању. Наградњом специфичних историјских знања и унапређивањем вештина историјског мишљења, комуникације на матерњем, али и страним језицима, омогућава се развој личног и групних идентитета – националног, државног, европског. Настава и учење историје припремају ученике за активно учешће у демократском друштву брзих политичко-социјалних, технолошких и економских промена, оспособљавају их да, кроз удруживање и сарадњу, доприне да се адекватно одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу. Користећи различите изворе са знања и средства информисања – штампана, електронска и дигитална, ученици унапређују своје разумевање историјске димензије и природе унутрашњих и регионалних конфликта и осмишљавају конкретне активности које би допринеле њиховом превазилажењу, водећи се демократским и хуманистичким принципима. Учење историје омогућава дубље разумевање историјских и савремених промена, изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, исказивање иницијативе и проактивног односа у развијању интеркултуралног дијалога и сарадње, одговорног односа према разноврсној културно-историјској баштини, као и толерантности према другачијим ставовима и погледима на свет.</p>
--

Основни ниво

<p>Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Ученици обогатењу постојећа и стичу нова знања, објашњавају значење основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилизације у складу са историјским и савременим контекстом, служећи се и знањем стеченим у другим научним дисциплинама; одређују и именују простор на историјској и географској карти; издвајају из наратива кључне личности, догађаје, појаве и процесе и уочавају њихову повезаност; разликују врсте историјских извора; идентификују кључне појаве за формирање националног и других идентитета.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Ученици селекују изворе информација по релевантности за задату тему; у истраживању користе карту; идентификују кључне податке о личностима, догађајима, појавама и процесима у различитим изворима информација; анализирају историјске изворе према релевантности, пореклу и другим карактеристикама; из извора информација издвајају и класификују податке и приказују их у различитим симболичким модалитетима; поређењем више извора идентификују различита виђења исте историјске појаве или догађаја; препознају елементе који доприне изградњи и очувању националног и других идентитета.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Ученици користе научне појмове у наративу, одговарајућу карту у представљању резултата истраживања; примењују одговарајућу аргументацију у конструисању и презентовању истраживања; препознају историјски наратив у историјском извору; повезују знања из различитих наставних предмета; анализирају кључне личности, појаве, процесе и догађаје у неговању културе сећања и учествују у интеркултуралном дијалогу; оспособљени су за писано, усмено и дигитално приказивање резултата учења и истраживања, за сарадњу у оквиру групе, као и дебатоване, дискутовање у образовном или јавном контексту; стичу свест о неопходности уважавања и прихватања различитости као основних цивилизацијских тековина.</p>

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Основни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	Ученици:	Ученици:
<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.О.1.1. Објашњавају значење основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилизације у складу са одговарајућим историјским и савременим контекстом. – ИСТ.СО.О.1.2. Именују историјски простор на историјској карти уочавајући његове основне географске одлике. – ИСТ.СО.О.1.3. Издвајају кључне историјске личности, процесе, догађаје и појаве и њихов значај у општој и националној историји. – ИСТ.СО.О.1.4. Разликују врсте историјских извора и уочавају конкретне специфичности датих извора и литературе. – ИСТ.СО.О.1.5. Именују и препознају кључне цивилизацијске тековине и наводе њихово порекло, важност и значење кроз прошлост, служећи се знањем стеченим у другим научним дисциплинама. – ИСТ.СО.О.1.6. Препознају улогу митова и легенди у формирању индивидуалних и колективних идентитета кроз различите епохе. – ИСТ.СО.О.1.7. Идентификују кључне појаве, догађаје, процесе и личности за формирање националног идентитета. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.О.2.1. Селектују изворе информација по релевантности за задату тему, пројекат или проблем. – ИСТ.СО.О.2.2. Лоцирају простор и локалитете у различитим епохама на историјској карти. – ИСТ.СО.О.2.3. Идентификују различита виђења истих историјских личности, процеса, појава и догађаја из опште и националне историје поређењем више извора. – ИСТ.СО.О.2.4. Анализирају, у понуђеним историјским изворима или литератури, њихову релевантност, порекло, старост и форму. – ИСТ.СО.О.2.5. Издвајају и класификују податке дате у различитим симболичким модалитетима о одређеној историјској теми.* – ИСТ.СО.О.2.6. Препознају у изворима информација или материјалној баштини елементе који доприносе изградњи и очувању националног идентитета. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.О.3.1. Користе научне појмове у историјској нарацији, представљању резултата истраживања и аргументовању својих ставова.* – ИСТ.СО.О.3.2. Користе одговарајућу историјску или другу карту у приказивању знања и резултата истраживања.* – ИСТ.СО.О.3.3. Примењују одговарајућу аргументацију у конструкцији и изношењу историјског наратива користећи знања о историјским личностима, појавама, догађајима или процесима поштујући основне принципе историјске науке.* – ИСТ.СО.О.3.4. Анализирају историјски извор и у њему препознају елементе историјског наратива и приказују их.* – ИСТ.СО.О.3.5. Повезују знања стечена у различитим наставним предметима са резултатима историјске науке и ту везу препознају на примерима из прошлости и садашњости.* – ИСТ.СО.О.3.6. Анализирају, из угла различитих дисциплина, кључне историјске личности, појаве, догађаје и процесе и њихову улогу у формирању и очувању националног идентитета и неговању културе сећања.* – ИСТ.СО.О.3.7. Активно учествују у интеркултуралном дијалогу о различитим темама важним за неговање културе сећања.

Средњи ниво

<p>Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)</p> <p>Ученици издвајају специфичности у значењима појмова у складу са историјским и савременим контекстом; повезују појаве, процесе и догађаје са геополитичким простором и лоцирају их на историјској или географској карти; доводе у везу кључне догађаје, појаве, процесе и личности и уочавају и издвајају узрочно-последичне везе; наводе карактеристике историјских извора; објашњавају разлоге за различиту интерпретацију догађаја у зависности од контекста и временских оквира; повезују садржаје других наставних предмета и историје при сагледавању друштвених процеса; издвајају процесе који се односе на изградњу индивидуалних и колективних права; објашњавају везу између државности и националног идентитета.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)</p> <p>Ученици критички вреднују и класификују изворе информација према поузданости; користе различите карте и друге изворе сазнања у утврђивању узрочно-последичних веза; анализирају кључне личности, догађаје, појаве и процесе поредећи више извора информација; процењују сазнајну вредност историјских извора; користе сазнања из различитих дисциплина у истраживању теме, конструишу историјски наратив о националном и другим идентитетима.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)</p> <p>Ученици изграђују и изражавају сопствене ставове; тумаче улогу пропаганде, стереотипа и идеолошких позиција у изворима информација и тумачењима; приказују променљивост историјског простора у различитим периодима уз употребу историјске или друге карте; пореде специфичности личности, догађаја, појава и процеса и њихов утицај у историјским периодима; користе историјска знања у разумевању и интерпретацији различитих научних, уметничких и културних садржаја; планирају и спровode активности које су везане за неговање културе сећања.</p>

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	Ученици:	Ученици:
<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.С.1.1. Издвајају специфичности историјских појмова и смештају их у одговарајући историјски и савремени контекст. – ИСТ.СО.С.1.2. Повезују кључне историјске појаве, догађаје и процесе са одговарајућим географским и/или геополитичким простором и лоцирају их на историјској или географској карти. – ИСТ.СО.С.1.3. Повезују кључне личности, процесе, појаве и догађаје из националне историје са личностима, појавама, процесима и догађајима из опште историје. – ИСТ.СО.С.1.4. Уочавају и објашњавају узрочно-последичне везе у појавама, процесима и догађајима. – ИСТ.СО.С.1.5. Наводе карактеристике различитих врста историјских извора или одабране литературе. – ИСТ.СО.С.1.6. Идентификују друштвене процесе који су довели до развоја индивидуалних и колективних права кроз различите епохе и наводе карактеристичне примере њиховог кршења. – ИСТ.СО.С.1.7. Описују различите механизме борбе за остваривање и заштиту људских права и других демократских вредности. – ИСТ.СО.С.1.8. Идентификују, на конкретним примерима из опште и националне историје, демографске, социјалне или културолошке промене које су последица локалних, регионалних или ширих процеса. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.С.2.1. Класификују изворе информација по степену поузданости и вредности. – ИСТ.СО.С.2.2. Идентификују у изворима информација исказана уверења, стереотипе, угао гледања, утицаје и манипулације и критички их вреднују. – ИСТ.СО.С.2.3. Утврђују узрочно-последичне везе између географских појава или одлика и историјских појава, догађаја и процеса, користећи различите карте и друге изворе сазнања. – ИСТ.СО.С.2.4. Анализирају личности, процесе, појаве и догађаје из националне и опште историје поређењем више извора. – ИСТ.СО.С.2.5. Анализирају узрочно-последичне везе у историјским појавама, процесима и догађајима. – ИСТ.СО.С.2.6. Процењују сазнајну вредност и идентификују релевантне податке у понуђеним историјским изворима или литератури. – ИСТ.СО.С.2.7. Анализирају различита виђења истог догађаја, појаве или процеса из више извора информација служећи се и знањима и вештинама стеченим у другим научним дисциплинама. – ИСТ.СО.С.2.8. Конструишу историјски наратив о националном идентитету на основу издвојених елемената из националне баштине. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.С.3.1. Користећи се научним методама и појмовима, изграђују и изражавају сопствене ставове како би проактивно и конструктивно учествовали у савременом друштву. – ИСТ.СО.С.3.2. Тумаче улогу пропаганде, стереотипа и идеолошких позиција у извору информација и формулишу став који се супротставља манипулацији. – ИСТ.СО.С.3.3. Анализирају и приказују променљивост и динамику историјског простора у различитим периодима уз употребу историјске, географске или савремене политичке карте. – ИСТ.СО.С.3.4. Пореди специфична сазнања о историјским личностима, појавама, догађајима и процесима и повезују њихов утицај са друштвеним, културним и политичким околностима у каснијим историјским периодима. – ИСТ.СО.С.3.5. Анализирају историјски извор и приказују његове могуће утицаје и последице на појединца, групе и друштво у прошлости и данас. – ИСТ.СО.С.3.6. Критички вреднују историјске изворе, на основу спољних и/или садржинских обележја и износе закључак.* – ИСТ.СО.С.3.7. Повезују знања из различитих дисциплина са резултатима историјске науке и на основу тих веза препознају проблеме у актуелном окружењу.

<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.С.1.9. Разликују псеудонисторију од научно утврђених историјских чињеница. – ИСТ.СО.С.1.10. Објашњавају везу између постојања држава или култура током прошлости и њихове савремене државности или националног идентитета. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.С.3.8. Компаративно анализирају историјске личности, појаве, догађаје или процесе који су део различитих националних идентитета или култура сећања. – ИСТ.СО.Н.3.9. Планирају и спроводе активности које су од значаја за неговање културе сећања на личности и догађаје из прошлости локалне средине.
--	--

Напредни ниво

<p>Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)</p> <p>Ученици сагледавају динамику историјских процеса, промена историјског простора, контекстуализације појмова из историје цивилизације; примењују концепте историјског мишљења као што су историјска релевантност, континуитет и промена или каузалитет, на конкретним примерима; развијају елементе критичког мишљења неопходне за разумевање савременог света; разумеју дијахроничке повезаности историјских појава и догађаја као и међуодносе историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)</p> <p>Ученици унапређују основне истраживачке вештине, које подразумевају прикупљање извора, њихову селекцију, анализирање, постављање хипотеза, тражење одговарајуће аргументације, доношење закључака и извођење могућих импликација; унапређују вештине за критичко просуђивање историјских, али и савремених извора информација, њихове садржине, веродостојности и поузданости; у оквиру истраживачких пројеката додатно развијају вештине комуникације и сарадње.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)</p> <p>Ученици препознају различите облике историјског трајања, уочавају важност и присуство историје у актуелном окружењу на конкретним примерима, развијају ставове који омогућавају проактивно и конструктивно учешће у савременом друштву; развијају групне и индивидуалне идентитете, граде историјску свест утемељену у резултатима историјске науке; разумеју значај културе сећања за појединца и савремено друштво у целини, активно партиципирају у неговању материјалне и нематеријалне културне баштине.</p>

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.Н.1.1. Користе на одговарајући начин историјске, хронолошке и научне појмове и знања у различитим контекстима. – ИСТ.СО.Н.1.2. Наводе узроке и последице појава, догађаја и процеса из историје цивилизације и доводе их у везу са историјско-географским простором користећи различите врсте карата. – ИСТ.СО.Н.1.3. Пореди личности, појаве, процесе и догађаје у различитим фазама историјског развоја. – ИСТ.СО.Н.1.4. Смештају историјске изворе или литературу у одговарајући историјски контекст и хронолошки оквир. – ИСТ.СО.Н.1.5. Идентификују историјске предуслове развоја владајућих идеологија кроз различите историјске периоде. – ИСТ.СО.Н.1.6. Самостално идентификују кључне чињенице у формирању и очувању индивидуалних и колективних идентитета. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.Н.2.1. Користе у процесу истраживања доступне резултате различитих дисциплина поштујући научне принципе. – ИСТ.СО.Н.2.2. Постављају хипотезе о утицају геополитичких одлика одређеног историјског простора на појаве, догађаје и процесе анализирајући различите тематске карте. – ИСТ.СО.Н.2.3. Пореди исте појаве и процесе у различитим фазама историјског развоја. – ИСТ.СО.Н.2.4. Самостално бирају више извора информација и идентификују релевантне податке о одређеној историјској теми. – ИСТ.СО.Н.2.5. Анализирају митове и легенде и упоређују их са научно доказаним чињеницама. – ИСТ.СО.Н.2.6. Критички анализирају елементе културне баштине уткане у национални идентитет у односу на историјску основу и одговарајуће материјално наслеђе. 	<ul style="list-style-type: none"> – ИСТ.СО.Н.3.1. Образлажу аргументовано ставове, хипотезе и мишљења проистекла из примене знања и вештина историјске науке.* – ИСТ.СО.Н.3.2. Креирају специфичну наменску карту историјских појава, догађаја или процеса и употребљавају је у приказивању ставова, мишљења и резултата истраживања.* – ИСТ.СО.Н.3.3. Анализирају савремене друштвене појаве или процесе и приказују њихов настанак и развој везујући их за одговарајуће историјске личности, појаве, догађаје или процесе. – ИСТ.СО.Н.3.4. Креирају и приказују историјску интерпретацију користећи резултате истраживања извора.* – ИСТ.СО.Н.3.5. Аргументовано бране ставове приказане у историјској интерпретацији у склопу презентације.* – ИСТ.СО.Н.3.6. Креирају нови садржај на основу историјског наратива, користећи знања и вештине из различитих дисциплина.* – ИСТ.СО.Н.3.7. Покрећу и одржавају интеркултурални дијалог о различитим историјским темама. – ИСТ.СО.Н.3.8. Препознају појаве дугог трајања на конкретним примерима.

Разред **први**
Недељни фонд часова **2 часа**
Годишњи фонд часова **74 часа**

ИСХОДИ	ТЕМЕ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја
<ul style="list-style-type: none"> – објасни значење основних појмова историјске науке и појмова карактеристичних за периоде праисторије и старог века издвајајући њихове специфичности; – користи научне појмове у историјској наративи, представљању резултата истраживања и аргументовању својих ставова; – користи хронолошке одреднице на одговарајући начин; – издвоји специфичности историјских извора за период старог века; – процени са знају вредност различитих врста извора, издвоји релевантне податке, пореди их са подацима из других историјских извора и на основу њих изводи закључке; – пореди различита виђења истих историјских личности, процеса, појава и догађаја у историјским изворима и објасни порекло тих разлика; – наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији; – лоцира простор цивилизација старог века на основу географске и историјске карте; – поредећи историјске и географске карте, анализира природне одлике датог простора и доводи их у везу са настанком цивилизација и кретањем становништва; 	<p>ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА</p> <p>Друштвене и хуманистичке науке, хронологија, периодизација, историјски извори, историографија, историјско истраживање, археолошко истраживање, помоћне историјске науке, дешифровање писама, историјско наслеђе, реконструкција и интерпретација прошлости, манипулација прошлосту, псеудонисторија.</p> <p>ПРАИСТОРИЈА</p> <p>Праисторија, хомо сапиенс, ловачко-сакупљачке заједнице, миграције, палеолит, мезолит, неолит, металургија, натурална привреда, занатство, родовско-племенске заједнице, откриће точка, Лепенски Вир, Старчево, Винча, Јерихон, праисторијска уметност.</p>

- користи одговарајућу историјску или другу карту у приказивању резултата истраживања;
- користи у истраживању податке дате у различитим симболичким модалитетима;
- селекује изворе информација по релевантности за задату тему, пројекат или проблем;
- објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочи постојање различитих интерпретација;
- примени знања из различитих научних дисциплина у анализи историјских појава, догађаја и процеса;
- издвоји кључне историјске процесе, појаве, догађаје и личности у периоду старог века и аргументује њихов значај;
- анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима;
- уочи процесе и појаве из периода старог века који се могу препознати и у савременом добу као појаве дугог трајања;
- издвоји и међусобно пореди најважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века;
- наведе специфичности и пореди друштвени положај и начин живота припадника различитих слојева у старом веку;
- наведе специфичности и пореди одлике привреде у цивилизацијама старог века;
- наведе специфичности и пореди одлике религија у цивилизацијама старог века;
- опише међусобну условљеност друштвених, политичких, привредних и културних појава и процеса у периоду старог века;
- идентификује геополитичке позиције и интересе у односима најзначајнијих држава старог века;
- препозна улогу митова и легенди у формирању индивидуалних и колективних идентитета;
- илуструје примерима злоупотребе историјске науке;
- изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација историјом на конкретним примерима;
- презентује, самостално или у групи, уз употребу ИКТ-а, резултате истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе;
- уочи присуство и препозна важност тековина цивилизација старог века у савременом свету;
- учествује у организовању и спровођењу заједничких активности којима се подстиче одговоран однос према културно-историјском наслеђу и негује култура сећања;
- објасни на који начин античко наслеђе на простору Србије доприноси изградњи културног идентитета.

ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ СТАРОГ ВЕКА

Историјско-географске одреднице

Стари исток, Средоземље, Месопотамија, Египат, Левант, Иранска висораван, Нил, Еуфрат, Тигар, Дунав, Балканско полуострво, Пелопонез, Олимп, Атика, Егејско море, Крит, Мала Азија, Велика Грчка, Апенинско полуострво, Картагина, Галија, Мезија, Панонија, Илирик, Константинопол.

Држава и политика

Сеоска општина, град-држава, монархија, теократија, Сумер и Акад, Вавилонско царство, стари Египат, фараон, Асирија, Персија, Хамурабијев законик, Саргон Велики, Рамзес II, Мојсије, битка код Кадеша, Набукодоносор, Ехнатон, Хатшепсут, Кир Велики, Мемфис, Теба, Хатуша, Хетитско царство, Хелени, Ахајци, Дорци, Јонци, полис, Микена, Спарта, Атина,

Коринт, Милет, Сиракуза, Македонија, демократија, олигархија, тиранида, остракизам, аристократија, агора, архонт, герузија, народна скупштина, Тројански рат, грчко-персијски ратови, Пелопонески рат, Драконт, Солон, Пизистрат, Клистен, Леонида, Темистокле, Алкибијад, Милтијад, Перикле, Филип II, Александар Велики, битка код Херонеје, битка код Гаугамеле, Рим, Латини, Етрурци, римски краљевци, Римска република, тријумвират, Римско царство, принципат,

тетрархија, доминат, император, провинције, римски лимес, магистратуре, форум, сенат, конзули, народни трибуни, цензори, диктатура, грађански ратови, легије, тријумф, Пунски ратови, Велика сеоба народа,

Хуни, Готи, Вандали, Пир, Тиберије и Гај Грах, Ханибал, Сципион Африканац, Гај Марије, Корнелије Сула, Гај Јулије Цезар, Клеопатра, Октавијан Август, Трајан, Диоклецијан, Константин Велики, Теодосије Велики, Атила Хунски, Јустинијан I.

Друштво

Друштвена хијерархија, робовласништво, аристократе, спартијати, перијети, хелоти, демос, спартанско васпитање, патрицији, плебејци, гладијатори, обичајно право, кодификација закона.

Култура и наука

Клинасто писмо, хијероглифи, алфабет, монотеизам, политезизам, јудаизам, заједнички живот, мунифицирање, пирамиде, храмови, Ашурбанипалова библиотека, Тутанкамонова гробница, Еп о Гилгамешу, календар, природне науке, минојска култура, микенска култура, грчка митологија, олимписки пантеон, хомерски епови, хеленизација, драма, Есхил, Софокле, Еурипид, Аристофан, филозофија, Партеон, Фидија, Лисип, вазно сликарство, мозаик, седам светских чуда античког света, хеленизам, Александријска библиотека, Херодот, Тукидид, Сократ, Платон, Аристотел, Питагора, Архимед, Ератостен, Легенда о Ромулу и Рему, романизација, римски пантеон, христијанизација, Стари завет, Нови завет, Милански едикт, васељенски сабори, Демостен, Цицерон, Вергилије, Хорације, Овидије, Тит Ливије, Тацит, Амијан Марцелин, Плутарх.

Привреда и свакодневни живот

Трговина, иригациони систем, грчка колонизација, робно-новчана привреда, римски путеви, бродоградња, аквадукт, терме, атријум, инсула, вила.

НАСЛЕЂЕ**ЕПОХЕ СТАРОГ ВЕКА У СВЕТУ И СРБИЈИ**

Култура сећања, културно наслеђе, културни идентитет, културно-историјски споменици, археолошка налазишта, УНЕСКО, рестаурација и конзервација, музеји и изложбе, архив, библиотека, демократско уређење, хришћанство, позориште, беседништво, римско право, римски бројеви, латинско писмо, меценат, хиподром, Хипократова заклетва, градитељски стилови, урбанистичко планирање, класично образовање, Велике пирамиде, олимпијске игре, Атински акропол, Делфи, Римски форум, Колосеум, Помпеји, Света Софија, Сирмијум, Сингидунум, Виминацијум, Феликс Ромулијана, Медијана, Јустинијана Прима.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред гимназије које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред гимназије и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава специфичности предмета.

Програм предмета *историја* садржи: циљ предмета, стандарде образовних постигнућа за крај средњег образовања, исходе за крај разреда, а за сваку од четири тематске целине (*Основне историјског истраживања, Праисторија, Цивилизације старог века и Наслеђе епохе старог века у свету и Србији*) и кључне појмове садржаја (појам наведен у оквиру једне теме може да се односи и на остале теме). Теме су међусобно повезане, чиме се обезбеђује да се садржаји по потреби понављају, надграђују и надовезују. На овај начин ученицима ће бити лакше да схвате комплексност и

међусобну зависност појава и процеса у историји. Кључни појмови су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом, а наставник има слободу у избору облика и метода наставе и активности ученика.

Концепт наставе засноване на исходима подразумева да ученици, посредством кључних појмова садржаја предмета, стекну не само знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје, уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке).

Ученици у први разред гимназије улазе са знањем о најважнијим историјским појмовима и појмовима историјске науке стеченим током основног образовања и васпитања, са одређеним животним искуствима и уобиченим ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Битно је искористити велике могућности које *историја* као

наративни, а истовремено и истраживачки предмет, пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Посебно место у настави *историје* имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика.

Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације, званичне интернет платформе и странице институција које се баве чувањем и истраживањем историјског наслеђа), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Пажљиво одабраним историјским изворима и добро формулисаним питањима ученици се стављају у позицију да сами доносе закључке, уместо да им се чињенице само презентују. Када се, на пример, буду изучавали друштвени односи у античкој Грчкој, ученицима се може понудити одломак из Плутарховог дела *Славни ликови антике (Солон)*. Читајући и анализирајући извор и одговарајући на пажљиво осмишљена питања (Како се делило становништво Атине пре Солонових реформи? Зашто је било неопходно спровођење реформи? Шта је демос добио Солоновим реформама? Које државно тело је формирао Солон и колико је бројало чланова?), ученици ће бити охрабрени на што самосталније доношење закључака. Временом ће развити вештине које ће им омогућити да читањем одабраних извора самостално долазе до закључака и без питања која их воде кроз анализу.

Настава *историје*, због природе историјских извора, као и богатог културно-историјског материјалног и нематеријалног наслеђа јесте погодно тло за увођење пројектне и амбијенталне наставе. Настава ван учионице, уколико се изводи у безбедном окружењу и уз примену одговарајућих стратегија учења, може представљати подстицајан приступ у развијању различитих вештина и компетенција ученика.

Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија. Треба искористити и утицај наставе *историје* на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.

Тема Основи историјског истраживања

У реализацији теме Основи историјског истраживања посебну пажњу требало би посветити проширивању већ постојећих ученичких знања о историјској науци, хронологији и периодизацији, пореклу и вредности историјских извора, као и о самом истраживачком процесу чијој успешности доприносе и одговарајуће помоћне историјске науке и сродне научне дисциплине. Од кључне важности је да наставник одабере оне наставне методе, примере и задатке који ће омогућити ученицима да се упознају са различитим врстама извора историјског сазнања специфичним за одређене периоде (од праисторије до савременог доба – од камених оруђа и оружја, митова и легенди до уметничких дела, новина, фотографија, филмова, интернета...), да их вреднују, тумаче, критички процењују, интерпретирају,

одреде им порекло, да на основу њих аргументовано износе своје закључке, да разумеју разлоге различитог тумачења исте историјске појаве, да препознају стереотипе, предрасуде, злоупотребе, манипулације. Активности ученика чији је циљ развијање вештине коришћења и критике историјских извора дају могућност и да се упознају са помоћним историјским наукама и науче како да достигнућа различитих научних дисциплина користе у својим истраживањима. Реализацијом ове теме развијају се и вештине критичког и аналитичког мишљења, као и медијска писменост, чиме се доприноси стицању компетенције за одговорно учење у демократском друштву.

Тема Праисторија

Тема Праисторија треба да омогући ученицима увид у период прошлости који је претходио историјском добу. Кроз упознавање најважнијих локалитета и материјалних остатака истовремено ће учити и о развоју људске врсте и првобитних заједница у различитим периодима праисторије. Приликом остваривања ове теме треба узети у обзир и биолошки и антрополошки аспект развоја људске врсте, као и утицај спољних фактора. Ови садржаји омогућавају давање простора савременим научним истраживањима на пољу генетике. При томе се мора водити рачуна о поузданости података и извора података, као и о начину њиховог тумачења, јер су подложни манипулацији и ненаучном приступу. На тај начин се може остварити веза са претходном темом (манипулација прошлосту). Поменути садржаји пружају широку могућност развоја различитих међупредметних компетенција, као и корелацију са другим предметима (биологија, географија, математика, хемија, верска настава, грађанско васпитање...).

У оквиру теме ученици би изучавали настанак и структуру првобитних станишта и заједница. Посебну пажњу требало би посветити начину живота људи и њиховим свакодневним активностима, првобитним веровањима и уметности, а нагласак је на важности културног наслеђа на каснијем историјском простору српског народа. Важно је истаћи и утицај рељефа и климатских услова на промене у начину живота првобитних заједница и на покретање миграционих процеса. За изучавање теме било би пожељно користити збирке локалних музеја, посетити неке од праисторијских локалитета у нашој земљи, као и презентовати материјале доступне на интернет страницама референтних институција и медија.

Тема Цивилизације старог века

Изучавањем теме Цивилизације старог века ученици ће проширити своја знања о кључним аспектима политичких, друштвених, привредних и културних односа у најзначајнијим цивилизацијама најстаријег историјског периода. Учиће о простору настанка цивилизација, као и о основним карактеристикама државних уређења и најважнијим историјским догађајима. Посебан акценат биће на узроцима и последицама кључних догађаја и појава, као и на личностима које су их покретале и обликовале. Ученици ће упознати друштвене и привредне односе у том периоду, анализирајући како су се заједнице развиле, од родовско-племенских облика до комплексних друштвених хијерархија. На примерима различитих држава старог века анализираће се структура друштва и борба друштвених слојева за политичка права. Посебно је потребно разматрати утицај географских и климатских фактора на привредне токове и економске системе, кроз развој земљорадње, сточарства, занатства, рударства и трговине. Кроз ову тему, ученици ће се упознати и са међудржавним односима, тежњама народа и држава, узроцима и последицама тих тежњи, односно сукобима који су обележили период старог века. Овим се пружа могућност да ученици развијају вештину поређења појава у прошлости са сличним појавама у савременом свету. Ученици ће изучавати културне аспекте живота у старом веку, укључујући религијска веровања, свакодневне обичаје и књижевна достигнућа. Кроз проучавање религијских веровања и филозофских идеја од Сумера до Рима, укључујући јудаизам и хришћанство, ученици ће стећи увид у то како се у цивилизацијама старог века доживљавао и тумачио свет. Истраживање научних достигнућа и културне

оставштине тог доба омогућиће ученицима да препознају корене данашњих наука и културе.

Ученици ће се подстицати на пројектни рад и коришћење различитих извора информација, укључујући ИКТ алате, како би се развијале истраживачке вештине и критичко мишљење. На овај начин, ученици ће добити могућност да развијају комплексно разумевање историјских процеса, препознају узрочно-последичне везе и стекну целовиту слику о доприносу старовековних цивилизација развоју људског друштва.

Тема Наслеђе епохе старог века у свету и Србији

Реализација тематске целине Наслеђе епохе старог века у свету и Србији треба да омогући повезивање прошлости и

сadaшњости и учовавање историјског наслеђа – шта су нам оставили народи старог века, шта је све из те епохе и данас присутно (институције, демократија, закони, хришћанство, књижевност, античка митологија, позориште, филозофија, медицина, природне науке, уметност, архитектура, беседништво, олимпијске игре...).

Ученике је потребно упознати са основним појмовима који се односе на културно наслеђе, као што су културна баштина, историјски споменици, заштита наслеђа и значај његовог очувања.

Ова тема, поред тога што омогућава рекапитулацију садржаја претходне тематске целине, помаже ученицима да препознају континуитет и утицај старог века на савремено друштво и да развију дубљи осећај за вредност и значај културне баштине као дела нашег идентитета.

ГЕОГРАФИЈА

Циљ наставе и учења географије је да ученици, овладавајући анализом географских процеса и њихових међусобних веза, развијају критичко мишљење, одговоран однос према животној средини и сопствени национални идентитет у условима глобализованог света.

Стандарди образовних постигнућа за крај средњег образовања и васпитања

<p>Општа предметна компетенција (ОПК) Наставни предмет географија омогућава ученицима да сагледају како гео-науке објашњавају настанак и еволуцију планете Земље, појаве, процесе и промене у природи, утицај човека на преображај природне средине ради задовољења његових потреба и последице које су резултат тих утицаја. Учећи да Земљу схватају као комплексан систем, кроз пажљиво посматрање и уочавање узрочно-последичних и функционалних односа и веза између њених структурних елемената, ученици на конкретном пољу гео-наука развијају апстрактно мишљење. За потребе реализације пројектних задатака, ученици прикупљају податке о географском простору коришћењем релевантне литературе и других извора, различитих инструмената и поступака, обрађују их, анализирају, интерпретирају, дискутују, сагледавају значај и могуће импликације истраживања и приказују резултате у виду димензионалних, тродимензионалних и четвородимензионалних модела. Усвајањем географске терминологије и разумевањем порекла и значења географских појмова, коришћењем дигиталних алата, научне литературе и извора на српском језику и страним језицима, ученици развијају комуникативне способности. На примерима друштвено-економских и културно-цивилизацијских појава и процеса у појединим развијеним и неразвијеним државама света, географија помаже да се ученици вредносно одреде и критички односе према друштву и да допринесе решавању проблема са којима се сусрећу у свом искуству као што су: проблеми деце и младих, маргинализованих група, проблеми просторног уређења, заштите и унапређења природне средине и културног наслеђа. Стичући географска знања о Србији и другим земљама света, уче да негују своју културу и исправно ускладе патриотска осећања припадности свом народу са поштовањем универзалних вредности и партикуларних особености култура других народа. Кроз различите облике вршњачке сарадње у решавању географских проблема применом стечених знања, вештина и ставова, ученици развијају иницијативност и предузетнички дух, негују радозналост, креативност, истрајност у активностима и уче се планирању, доношењу одлука и управљању пројектима.</p>
--

Основни ниво

<p>Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) На основном нивоу ученици раније стечена системска знања о физичко-географским, друштвено-географским и регионално-географским елементима надограђују процесима организације и трансформације географске средине. У оквиру физичко-географских процеса ученици тумаче геоморфолошке садржаје, климатске промене, промене у Светском океану и у водама на копну, угрожавање биодиверзитета, дефорестацију, дезертификацију и (антропо)педогенезу. Друштвено-географски конструкти које идентификују и објашњавају су: демографска транзиција, савремена и историјска миграциона кретања, промене демографских структура, урбанизација, економска транзиција, четврта индустријска револуција, дифузија иновација, културна транзиција, акултурација и развој политичко-географских односа у Европи и свету.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) На основном нивоу ученици користе географске карте и ГПС као извор информација и за оријентацију у простору. У анализи географског простора ученици користе готове аналогне и дигиталне базе података. Спровode анкетирања и интервјуе, врше једноставна мерења димензија географских објеката и идентификују загађиваче у животној средини. Ученици саопштавају резултате усмено, у писаној форми и у виду мултимедијалних презентација и постера.</p>
<p>Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) На основном нивоу ученици планирају и реализују теренска истраживања у ближем просторном контексту, чиме унапређују организационе способности и негују здраве животне стилове. Идентификовањем проблема у животној средини, формирају одговоран однос према својој околини. Анализирањем материјалне и духовне културе свог и других народа и њиховом промоцијом кроз различите активности у реалном и дигиталном окружењу, ученици развијају уважавање различитости, толеранцију, патриотизам, емпатију, солидарност и хуманост. Стечена географска знања, вештине и ставови помажу им у планирању образовања и одабиру будућег занимања у области географских и њима сродних наука и у укључивању у различите омладинске, предузетничке, спортске и хуманитарне иницијативе.</p>

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Основни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<p><i>Ученици:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ГЕО.СО.О.1.1. Одређују најважније области примене географије у различитим сферама људског живота (урбанизам, демографија, ГИС, просторно планирање, шумарство, архитектура, туризам, екологија, економија, пољопривреда). – ГЕО.СО.О.1.2. Доводе у везу појаве и процесе у Сунчевом систему и њихов утицај на планету Земљу. – ГЕО.СО.О.1.3. Повезују процесе у Земљиним сферама са формирањем различитих природних услова. – ГЕО.СО.О.1.4. Објашњавају утицај природних услова и ресурса на развој становништва, насеља, привреде и државе. – ГЕО.СО.О.1.5. Критички вреднују утицаје глобалних геополитичких процеса на формирање политичко географске карте Европе и света. – ГЕО.СО.О.1.6. Дефинишу принципе регионализације и типове географских регија. 	<p><i>Ученици:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ГЕО.СО.О.2.1. Тумаче географске карте различитих размера, садржина, намена и просторних обухвата. – ГЕО.СО.О.2.2. Користе систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у географском простору. – ГЕО.СО.О.2.3. Анализирају готове базе података добијене из различитих извора ради утврђивања узрочно-последичних и просторно-временских веза између појава и процеса у географском простору. – ГЕО.СО.О.2.4. Прикупљају податке о географским појавама и процесима анкетирањем, интервјуисањем и/или мерењем. – ГЕО.СО.О.2.5. Идентификују загађиваче у медијумима животне средине применом адекватних инструменталних метода. 	<p><i>Ученици:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ГЕО.СО.О.3.1. Идентификују и евидентирају проблеме у животној средини посматрањем и коришћењем ИКТ-а. – ГЕО.СО.О.3.2. Проактивно делују на превенцији природних непогода. – ГЕО.СО.О.3.3. Изражавају на афирмативан начин свој идентитет, поштују различите културе и допринесе духу толеранције. – ГЕО.СО.О.3.4. Доводе у везу трендове демографских и социоекономских процеса са избором будућег занимања. – ГЕО.СО.О.3.5. Проналазе примере заштићених природних и културних добара у Србији/свету и на основу њих предлажу заштиту објеката сличних или истих вредности у регији у којој живе. – ГЕО.СО.О.3.6. Изражавају солидарност према појединцу или групи изложеним дејству природних непогода.